

Fred Wouters

De Rode Lijster

Vogels beschermen in een gepolariseerd land

Noordboek Natuur

© 2023 Fred Wouters | uitgeverij Noordboek

Omslagontwerp: Barbara Jonkers
Boekverzorging: Elgraphic

ISBN 978 90 5615 953 5
NUR 435

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van uitgeverij Noordboek, postbus 234, 8400 AE Gorredijk, Nederland – info@noordboek.nl.

Noordboek is onderdeel van
20 leafdesdichten en in liet fan wanhoop bv

www.noordboek.nl

Inhoudsopgave

Woord vooraf	7
Wil je vogels beschermen? Dat is de vraag	9
Waarom zou je in hemelsnaam vogels willen beschermen?	15
Wat is er aan de hand met vogels?	31
Van iedereen en van niemand	45
Wonderen duren meestal iets langer	50
Confronteren in verbinding	66
Wonderen zijn de wereld nog niet uit, of toch?	79
Moerasvogels en vooral ganzen	100
Uit het Blauwe Hart gegrepen	117
Van historie naar toekomst	143
Dankwoord	153
Bronnen	157

Woord vooraf

Waarom zou je in hemelsnaam vogels willen beschermen? Deze vraag is mij de afgelopen vijftien jaar regelmatig gesteld, toen ik van 2007 tot 2022 als directeur van Vogelbescherming Nederland werkte. Het is een vraag die ik mezelf in die periode ook regelmatig heb gesteld en die ik als rode draad van dit essay heb gekozen. Het doorgronden van het waarom heeft alles te maken met waar het beschermen van vogels toe kan leiden en wat er gebeurt als de wil om te beschermen ontbreekt en partijen lijnrecht tegenover elkaar komen te staan. Die polarisering heb ik de afgelopen vijftien jaar regelmatig meegemaakt, op alle niveaus.

In dit essay blik ik aan de hand van mijn persoonlijke ervaringen en belevenissen terug op deze periode als beschermer van de natuur in het algemeen en van vogels in het bijzonder. Ik geef een inkijk in de vele antwoorden op die waarom-vraag, wat er aan de hand is met vogels, wat ik daar met Vogelbescherming Nederland aan heb proberen te doen, om af te sluiten met drie voorbeelden uit de praktijk, gevolgd door een blik op de toekomst.

Ik vond het lastig om drie voorbeelden te kiezen uit een grote

lijst van interessante beschermingskwesties. Diversiteit in problematiek en representativiteit voor wat er op natuurbeschermingsvlak speelt, emotie en polarisatie inbegrepen, bepaalden mede mijn keuze.

Ik laat zien wat ik deed en waar ik tegenaan liep. Wat de diepte- en hoogtepunten waren, welke zorgen en twijfels ik had, wat ik leerde en wat mij frustreerde. En hoe je soms verrassende resultaten bereikt en soms moeizaam maar 'intelligent vooruit struikelt' om succes te behalen in een gepolariseerde wereld.

Het is mijn verhaal, waar je het niet mee eens hoeft te zijn.

Fred Wouters

Wil je vogels beschermen?

Dat is de vraag

‘Zeg, wat doe jij eigenlijk voor de kost?’

Binnen de bubbel van natuurbescherming kun je het je bijna niet voorstellen. Toch overkwam het me regelmatig dat mensen buiten die bubbel mij leerden kennen in mijn rol als directeur van Vogelbescherming Nederland en dan wat verderop in het gesprek belangstellend en goed bedoeld vroegen: ‘Zeg, wat doe jij eigenlijk in het dagelijks leven voor de kost?’ Ze gingen ervan uit dat ik het werk voor Vogelbescherming in mijn vrije tijd deed en de rest van de organisatie louter uit vrijwilligers bestond.

Ik leerde daaruit dat er buiten onze bubbel een wereld te winnen was om de beelden over onze organisatie te delen. Altijd leuk om die mensen dan uit de droom te helpen, te vertellen dat de organisatie al meer dan 120 jaar bestaat en inmiddels meer dan honderd personeelsleden telt. Ieder met een marktconform salaris. Nagenoeg alles particulier gefinancierd. Dat ik als directeur geregeld 60 tot 70 uur per week voor de zaak bezig was. Dat ik geregeld reisde voor internationale projecten met partners uit andere landen, omdat vogels nu eenmaal geen grenzen kennen. En dat ik heel graag vogels wil beschermen. Natuur en vogels in de harten van mensen sluiten, dat vind ik een belangrijke opgave.

ve. Ik ben ervan overtuigd dat de wil om te beschermen dan bij de prijs inbegrepen zit.

Ik leerde uit dit soort openhartige vragen dat heel veel mensen geen idee hebben wat er in het land van natuurbescherming – en bij Vogelbescherming in het bijzonder – nu eigenlijk gebeurt. En waar een directeur van die club dan mee bezig is. Géén idee! Het goede nieuws is dat je na het lezen van dit boek redelijk op de hoogte bent.

Helemaal leuk als het me lukte om deze mensen in het gesprek meteen lid te maken van Vogelbescherming, om zodoende hun belangstelling om te zetten in betrokkenheid en medefinanciering, van kleine bedragen tot aan een miljoen euro. Want die private financiering geeft Vogelbescherming een onafhankelijke positie, waarover later meer.

Wil of onwil

Als de wil om vogels te beschermen ontbreekt en slechts gemotiveerd wordt uit een wettelijk ‘moeten’ door bijvoorbeeld een gerechtelijke uitspraak, dan krijg je meestal geen goed resultaat. Moeten heeft dan de aard van de opgelegde wil van anderen. Sir David Attenborough, exponent en boegbeeld van de Britse natuurbescherming, deed over dat ‘willen’ een treffende uitspraak in de documentaireserie *The life of birds* uit 1998:

‘Vogels vlogen al van het ene continent naar het andere, lang voordat wij dat deden. Ze kwamen ook al op de koudste plek op aarde, Antarctica, lang voordat wij daar kwamen. Ze kunnen overleven in de heetste woestijnen. Er zijn vogels die jarenlang aan één stuk kunnen vliegen. Ze kunnen om de hele wereld heen vliegen. Inmiddels hebben wij de aarde, de zee en de lucht overgenomen. Maar als we onze vakkundigheid, zorgzaamheid en kennis ervoor inzetten, dan kunnen we ervoor zorgen dat er

ook nog plaats op de planeet blijft voor vogels met al hun schoonheid en diversiteit – als we het willen... Maar we moeten het willen.’

In deze quote slaat David Attenborough in mijn ogen de spijker op de kop. Vogels of natuur beschermen is allerm minst vanzelfsprekend, met name als de economische of ruimtelijke belangen groot zijn.

Daar zijn verschillende oorzaken voor aan te wijzen, zoals onwetendheid. Er zijn veel mensen die wel willen beschermen, maar door onwetendheid toch zorgen voor verlies van natuur en vogels. Ik ben er de afgelopen jaren regelmatig mee geconfronteerd. Bekende voorbeelden zijn het verstoren van vogelnesten door het snoeien van tuinhedgen in het broedseizoen, het onbedoeld verstoren van plekken waar vogels zich bij hoog water langs de Waddenzee verzamelen, waardoor meer sterfte kan optreden, tot en met het op de verkeerde plaats en het verkeerde moment branden van riet of het droogmalen van moerassen of uiterwaarden. In dit soort situaties is er nog een kans om met enige toelichting en kennis de schoonheid van vogels, hun nut en functie en hun bescherming in de harten van mensen te sluiten.

Een groter probleem is onwil en dat heb ik helaas ook met regelmaat meegemaakt: willens en wetens natuur en vogels laten verdwijnen ten faveure van een ander, vaak economisch doel. Een van de bekendste exponenten hiervan is voormalig staatssecretaris Henk Bleker, die tussen 2010 en 2012 verantwoordelijk was voor onder andere de natuur. Zijn quote ‘Al had ik geld voor natuur, dan zou ik het er niet aan uitgeven’ zegt in principe voldoende. Dan wordt het beschermen van natuur en vogels een strijd op een gepolariseerd politiek-bestuurlijk speelveld en daar zijn vogels en natuur uiteindelijk, vaak op de lange duur, niet bij gebaat.

De eerste keer

Op een gure winterdag loop ik als elfjarige jongen met Arlie, mijn hond, in Rotterdam langs de Bergse Plassen en de Rotte. Grote delen van de plassen zijn bedekt met een laag ijs. Ik heb het koud en probeer mijn dagelijkse uitlaatronkje zo snel mogelijk af te maken.

Over de plassen zie ik de skyline van mijn geboortestad. In 1966 bestaat die nog niet uit wolkenkrabbers, maar enkel uit de Euromast en het Shell-gebouw. Daarachter zie ik de schoorstenen van het industriegebied de Botlek en Pernis, waaruit rookpluimen in talloze kleuren komen. Het is vandaag windstil. In Rotterdam geldt alarmfase 3: smog en heftige, soms ondraaglijke, stank, mede afkomstig van de verwerking van dode dieren in destructiebedrijf GEKRO. De milieuvervuiling is enorm. Om de paar minuten klinkt het oorverdovende lawaai van een opstijgend vliegtuig op Zestienhoven.

Aan de andere kant van de rivier de Rotte worden in recordtempo twee woonwijken uit de grond gestampt: Ommoord en Alexanderpolder, die samen groter zijn dan de stad Leeuwarden. Tussen die twee nieuwe wijken en de Bergse Plassen krijgt de Ring van Rotterdam, 6 tot 16 rijstroken breed, ergens in het toen nog mooie weidevogelgebied een plek.

Het is in mijn jeugdjaren nooit stil in Rotterdam. Ik heb de verdwijning van het vogelreservaat De Beer, dat plaatsmaakte voor industrie en de Maasvlakte, niet bewust meegemaakt en moet het doen met de bewaarde filmbeelden van Jac. P. Thijsse. Om een beetje leuk vogels te kijken, moet ik altijd flinke afstanden fietsen op een oude barrel.

Terug naar die winterdag langs de Rotte. Ik loop daar met Arlie, een echte jachthond. Ik ging als jochie vaak mee op jacht met mijn vader, die graag op eenden, duiven en hazen jaagde en leerde van hem heel goed jagen met mijn ogen. Mijn vader heeft de

passie voor het schieten niet aan mij kunnen slijten, maar wel de liefde voor vogels bij mij laten ontluiken. Sindsdien kan bijna geen vogel ongezien voorbijkomen. Toen, die middag, ook niet, ondanks de bittere kou. In mijn jas gedoken loop ik snel huiswaarts. De hond haalt me met een ruk aan de riem bij een opening in de rietkraag uit mijn gedachten. Plotseling sta ik oog in oog met een roerdomp, die open en bloot op het ijs staat. Hij is waarschijnlijk op weg om iets eetbaars te vinden, anders kan ik niet verklaren waarom deze doorgaans schuwe vogel de rietkraag verlaat. De roerdomp schiet instinctmatig in de zo geheuten paalhouding: rechtopstaand en doodstil, zijn snavelpunt strak omhoog om niet op te vallen. Maar ja, midden op dat ijs... De adrenaline giert door mijn aderen, wat een prachtige vogel! Roerdompen zijn erg zeldzaam en meestal moeilijk te zien, omdat ze door hun schutkleuren volledig opgaan in het riet. Maar nu, zo midden op die plas, te midden van al dat stadslawaai. Fascinerend!

Het was de eerste roerdomp die ik zag en het beeld vergeet ik nooit. De verwondering met het gratis bijgeleverde hartensprongetje van blijdschap kost niks, het zit bij mij 'bij de prijs in'. Hetzelfde hartensprongetje beleefde ik korte tijd later op bijna dezelfde plek toen ik op klaarlichte dag een prachtige kerkuil in een grote lijsterbes zag zitten. Uilen vind ik magisch. In de nacht zijn ze actief, soms in de schemering, en ze maken mysterieuze geluiden, maar vliegen geruisloos om een prooi te verrassen. Nog fascinerender is de gelaatsuitdrukking van uilen, waarbij ze hun kop ook nog eens onwaarschijnlijk makkelijk rond kunnen draaien. De kerkuil vind ik spectaculair door zijn gelaat dat hartvormig is met gitzwarte ogen, een feest om naar te kijken.

Kerkuilen waren, net als veel andere roofvogelsoorten in die tijd, nagenoeg uit Nederland verdwenen. Mede door ons enthousiaste gebruik van de pesticide DDT. Inmiddels kan ik tal-

loze vogels opnoemen waarvan ik me nog precies herinner waar en wanneer ik ze voor het eerst zag, allemaal vanwege de verwondering met die bijhorende adrenalinekick. Ik wist toen nog niet dat ik veertig jaar later directeur van Vogelbescherming Nederland zou worden. Maar één ding was duidelijk na die eerste adrenalinekicks: toeval of niet, als zoon van een hartstochtelijk jager wilde ik vogels beschermen.

Waarom zou jij in hemelsnaam vogels willen beschermen?

In mijn eigen bubbel en daarbuiten!

De fascinatie voor die onverwachte roerdomp op het ijs was – onbewust – voor mij de eerste persoonlijke drijfveer om vogels te beschermen. En over de jaren heen volgden er meer. Maar wat drijft jou om voor vogels op te komen? Of als je (nog) niet voor vogels opkomt: waarom zou je ze in hemelsnaam willen beschermen?

Medewerkers van Vogelbescherming hebben vaak wel een herinnering, persoonlijke drijfveer of motivatie waarom ze vogels willen beschermen, al spreken we het zelden uit. We stellen onszelf die vraag hooguit nog eens als we werken aan een nieuwe strategie of meerjarenplan.

Zolang ik naar vogels kijk en mij inzet voor de bescherming ervan, hoor ik buiten die bubbel helaas te vaak andere geluiden. ‘Wij kunnen prima zonder vogels’ óf ‘laat die beesten het lekker zelf uitzoeken waar ze gaan zitten, zolang ik er maar geen last van heb’. Niet iedereen houdt van vogels. En er is nog een ander ‘houden van’: in Nederland staan enkele in het wild levende vogels nog steeds op het menu of zijn ze simpelweg een verdienmodel als handelswaar. Helaas is dat in de meeste landen nog steeds zo.

Intermezzo

Valken als handelswaar

Ik was een keer in september in Rabat, Marokko, om met collega's van de Marokkaanse Vogelbescherming voor elkaar te krijgen dat zij, passend in hun eigen cultuur en met instemming van hun overheid, ook BirdLife-partner konden worden. Dat is gelukt. Op die manier kunnen ze nu voluit profiteren van en meewerken aan de bescherming van de Oost-Atlantische vogeltrekroute.

Van een van de Marokkaanse collega's hoorde ik dat er vlak bij een broedkolonie was van Eleonora's valken op richels in een hoge, steile klif aan de kust. Zo'n kolonie wilde ik dolgraag een keer zien. Deze fascinerend mooie koloniebroeder is een sensationele jager. Daarbij lijkt hij sterk op onze boomvalk, maar heeft jongen in de herfst, op het moment dat er langs de kust veel kleine trekvogels langskomen. De ideale prooien om die jongen groot te krijgen.

Toen we bij de kolonie aankwamen, zagen we meteen dat het foute boel was. Een groot aantal volwassen vogels was in rep en roer aan het rondcirkelen boven de kolonie onder hels kabaal van alarmroepen, een zeer hard en indringend 'kekkeren'. Een groepje jonge mannen was bovenaan de rand van de klif bezig jonge valken uit het nest te verdrijven door met bossen bij elkaar gebonden blikjes aan een lang touw langs de wand van de klif te bewegen. Omdat ze niet zelf over de rand van de klif konden kijken, werden ze daarbij op het strandje onderaan de klif geïnstrueerd door andere jongens. De jonge valken waren nog lang niet vliegvlug en tuimelden gewoon naar beneden en verdwenen in een zak. De jongens bleken deels in opdracht van handelaren uit de golfstaten te werken en deels voor de lokale markt. Ze verdienden hier naar lokale maatstaven veel geld mee.

Natuurlijk hebben we deze jongens aangesproken. Je loopt er dan niet alleen tegenaan dat vogels in Marokko weinig bescherming genieten, maar ook dat wij Nederlanders makkelijk praten hebben als het om beschermen van deze valken gaat. Deze jongens waren straatarm en konden een keer per jaar hier iets bijverdienen. Geen jonge valken aanleveren betekende geen inkomsten voor deze jongens. Soortgelijke gevallen van handel in jonge saker-, gier- en slechtvalken voor de valkenjacht in het Midden-Oosten komen in veel Europese landen nog steeds voor.

Net als in Nederland komt het erop aan om vogels en het beschermen ervan onderdeel van een economisch verdienmodel te maken, zodat de jongens uit dit verhaal geld kunnen verdienen door de valken te beschermen. En dat is nog niet zo makkelijk, want als het ons al zou lukken om het beschermen financieel te laten lonen, dan moeten we opbieden tegen de vermogende handelaren uit het Midden-Oosten.

Wel of geen antwoord

Maar ik kwam ook vaak mensen tegen die over de waarom-vraag nog nooit hadden nagedacht en óók geen antwoord konden bedenken op die vraag. Omdat het een persoonlijke vraag is in deze context, zijn er eigenlijk geen foute antwoorden. Het leerde mij, zonder te oordelen, hoe schrikbarend ver mensen van natuur en ecologische samenhang binnen hun eigen leefomgeving af kunnen staan. Ik weet wel dat dat zo is en tóch was ik telkens weer onaangenaam verrast. Vooral als het mensen waren die voor hun werk belangrijke beslissingen moesten nemen met grote onomkeerbare gevolgen voor natuur en vogels. Vogels beschermen is dus helemaal niet vanzelfsprekend.

Tijdens mijn afscheidsronde door Nederland hoorde ik gelukkig ook veel positieve antwoorden en verhalen. Dat was erg leuk en gaf me een rijk gevoel. Ik vind het telkens weer mooi om te horen welke bijzondere antwoorden mensen geven op die waarom-vraag. Ik stelde hem aan al dan niet natuurliefhebberende boeren, vissers, bestuurders, beleidsmakers en vele anderen. Bestuurders die een zwak hebben voor natuur en op zoek zijn hoe daar vorm en inhoud aan te geven. Boeren die verbondenheid met het landschap hebben en die, ondanks al het gedoe over stikstof, van vogels houden en er veel voor over hebben om ze te behouden. Met die combinatie moeten én willen ze hun hoofd boven water houden. Dat dwingt groot respect af.

Ik geef hieronder een bloemlezing van de antwoorden die ik de afgelopen periode zoal kreeg. Het is bewust een opsomming omdat ik die zo indrukwekkend vind. De antwoorden zijn vaak combinaties van redenen, die ik verderop zal rubriceren.

‘Vogels hebben gewoon recht op bestaan, ik werk mede in dienst van het landschap met de vogels daarbij, [het] geeft voldoening en trots dat ik daar zorg voor mag dragen. Ik word high van vogels, en dat zonder drugs. Vogels verbinden mensen op deze wereld. Gedrag van vogels leert ons beter onze planeet te begrijpen. Mijn weidevogels zijn een stukje hemel op aarde, ze zijn mijn ziel en zaligheid. Waar het goed gaat met vogels, gaat het goed met ons. Het is een soort kwaliteitskeurmerk als er vogels in het landschap kunnen overleven. Fietsend door dichte mist hoorde ik vanochtend alleen vogels, fascinerend! Alleen al door de schoonheid van vogels zijn we schatplichtig hen te beschermen, ze zijn een *add-on* op mijn leven. Als je vogels scherp observeert, geeft dat een verdieping aan de energie die daar vanuit gaat: kleur, licht, gevoel van vrijheid, geluk, blijdschap en liefde. Een Rembrandt zet je niet bij het grofvuil, dus dat doe je ook niet met vogels. Het genieten van